

ROZTROPNY (312) *ai*

roł-, ros- (305), roz- (7).

Oba o jasne.

comp i sup (nã)roztropni(e)jszy (10 + 1).

sg m N roztropny, roztropni(e)jszy (74). ◊ *G* roztropného, roztropni(e)jszého (13); -ého (3), -(e)go (10). ◊ *D* roztropnému (3); -ému (1), -(e)mu (2). ◊ *A* roztropn(e)go, roztropni(e)jsz(e)go (13), roztropny (2). ◊ *I* roztropnym, roztropni(e)jszym (16), roztropn(e)m (1) *RejPs*. ◊ *L* roztropnym (2). ◊ *V* roztropny (1). ◊ *f N* roztropnã (16), roztropn(a) (4). ◊ *G* roztropn(e)j, roztropni(e)jsz(e)j (7). ◊ *D* roztropn(e)j (4). ◊ *A* roztropnã (9). ◊ *I* roztropnã (10). ◊ *A a. I* roztropnã (1). ◊ *L* roztropn(e)j (4). ◊ *n N* roztropné (14); -é (1), -(e) (13). ◊ *G* roztropn(e)go (5). ◊ *D* roztropn(e)mu (1). ◊ *A* roztropn(e) (2). ◊ *I* roztropnym (28), roztropn(e)m (1); -ym : -(e)m *RejWiz* (4:1). ◊ *L* roztropnym (4). ◊ *pl N m pers* roztropni, roztropni(e)jszy (21). *subst* roztropné (8); -é (1), -(e) (7). ◊ *G* roztropnych (15). ◊ *D* roztropnym, roztropni(e)jszym (3) *BielKron, RejZwierc, KołakCath, roztropnem* (1), roztropněm (1) *MurzNT* (1:1). ◊ *A m pers* roztropné, nãroztropni(e)jszé (8); -é (2), -(e) (6). *subst* roztropn(e) (4). ◊ *I m* roztropn(e)mi (6) *Leop, ModrzBaz* (2), *WujNT* (2), *SkarKazSej, roztropnymi* (2) *KromRozm II, BibRadz, roztropněmi* (1) *MurzNT*. *f* roztropnymi (1) *KwiatKsiãż, roztropn(e)mi* (1) *RejZwierc*. *n* roztropn(e)mi (1). ◊ *L* roztropnych (4).

Składnia comp: roztropniejszy nad kogo (3).

Składnia posit w funkcji comp: roztropny nad kogo (2), *nad kim~(1)*.

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Mądry, myślący, wiedzący (312) : *Scitus, Mądry/ rołtropny też piękny/ foremny/ miłterny. Mącz* 372c.

A. O ludziach (198) :

a. Podejmujący decyzję lub przystępujący do działania po uprzednim zastanowieniu się, rozważny, rozsądny, przewidujący; prudens *HistAl, Vulg, Modrz, Calag, Cn; disertus, facundus BartBydg, Calep; solers Mącz, Calag; discretus Mącz, JanStat; praeditus prudentia Calag, Cn; eloquens, sapiens BartBydg; cogitans, intelligens, videns PolAnt; civilis, compos mentis, disciplinosus, industrius, navus, pervigil, sagax, sensatus, vigilans Mącz; cautus, ingeniosus, percautus, perspicax, praestans prudentia, sanus, sobrius Calag; rationabilis JanStat; callidus, dexter, frunitus Cn* (192) : *BierEz* B2v, N4; *OpecŻyw* 4v, 156v; *ForCnR* D2v; *disertus, sapiens, eloquens, facundus, rosprawny, roztropny BartBydg* 43; *FalZioł* I 122a, V 47; *GlabGad* N4, N6v; *Nad nieprzyaciłmi moimi vczyniłes mie rołtropnym przikazaniem twoim WróbŻołt* 118/98; *Bo obiecuie pan rołtropnem vczynił kãżdego RejPs* 46v; *BielKom* B8v; *LubPs* N5v; *GroicPorz* ev; *Leop Eccli* 20/29, 1.*Petr* 4/7, YY4v; *Trudna rzecz ielł bãrzo nãlełć niewiãłtę rołtropnã. BibRadz Ecclē* 7 arg, *Prov* 14/35, *Eccli* 10/1, 33/3; *Rzeczon był Diphes/ to ielł/ dwoygã przyrodzenia mãż/ iź był vrody wielkiey ktemu rołtropny nad ine BielKron* 27, 28, 56v, 67 [2 r.], 71v, 73 (24); *Mącz* 49a, 496a; *HistRzym* 53v; *KuczbKat* 335; *RejZwierc* 17v, 77, 84v, 134, 221v; *BielSpr* 31v, 38v, 68v; *BudBib Eccli* 10/1; *CzechRozm* 116v; *ModrzBaz* 17, 92; *SkarŻyw* 31; *CzechEp* [3]; *KochWz* 140; *Facundus, Disertus: a fando, quod ea quae mente conceperit,*

ad audientes facile et ornate profert – wimowny, roztropni. *Calep* 405a; *KołąkCath* B; *WujNT* 40, *Matth* 24/45, *Luc* 16/8, *1.Tim* 3/2, s. 743 *marg* (11); *SarnStat* 25, 902, 904; *KlonFlis* E4, G4v.

roztropny w kim (1): My głupi dla Chrifućá; á wy roftropni w Chrifućie [*prudentes in Christo*]. *WujNT* 1.*Cor* 4/10.

roztropny w czym [= w działaniu] (2): *FalZioł* V 20b; Przeto oni ftarzy á mądrzy ludzie dziatki ftwe w tej nauce naprzod wćzyć dawali/ aby ku wftzytkim rzeczám byli pochopnieyftzi/ y w ftprawach wftitkich roftropnieyftzy. *KłosaAlg* A4.

W połączeniach szeregowych (16): *PatKaz* III 109; *BielKron* 153, 187v, 301; *Civilis etiam*, *Obyczáyny/ Dworski/ Roftropny*. *Mącz* 55a, 242d, 355b, 364a, 382d, 399b; *OrzQuin* O2v; więc chocia [*dworzanin*] będzie trefnym/ ftkorym ná odpowiedź/ bącznym/ roftropnym/ ták w mowie/ iáko we wftzytkich inych ftprawach/ y poftępkach: iednák to będzie znáć/ iż v páná w lekkiey ieft cenie *Górndworz* M5v; *BiałKaz* H3; *ModrzBaz* [16]; *Calag* 212a; *KochTr* 12.

W przeciwstawieniach: »roztropny ... głupi (5), szalony (a. szaleńftwo) (4), niemądry, prosty« (11): *Wftelka* żoná roftropna/ dom ftoby buduje/ Ale głupya rękomá/ gotowy zepftuie. *BielKom* B8; *Leop Eccli* 21/27; W ftercu człowieká roftropnego odpoczywa mądroć/ á znáć iá wpoftrod ftalonych. *BibRadz* *Prov* 14/33, *Prov* 15/14, *Eccli* 27/12, 32/20; *RejZwierc* 2v; *BielSpr* 1; *BudBib Eccli* 19/20; *BiałKaz* H3; *WujNT* 1.*Cor* 4/10.

W porównaniach (3): bądźcieftz tedy roftropněmi iako wężowie *MurzNT Matth* 10/16 [*przekład tego samego tekstu* (2)] *KrowObr* 237v; *WujNT* 43.

Przysłowie: Mąż roftropny ieden raz błądzi. *BierEz* K.

Wyrażenia: »w mowie roztropny« [*szyk* 3:1] (4): abyftmy w mowie roftropni byli á nie mowili czo ftlina do wft przynieftie. *GlabGad* C2; *Górndworz* I5, M5v; Szkołá dawa nam mowce wymowne/ dawa wielkim Pánom porádniki w mowie roftropne y wdźięczne [*dat ... consiliarios disertos ... prudentes*] *ModrzBaz* 129v.

»w umyśle roztropny« (2): [*Maryja była*] panną nyetelko na czyele ale y na duftty wfterczu pokorna wftlouye uazna wumyftle roftropna w mouye rzatka veczczyenyu uftauyczna *PatKaz* III 109, 145.

»uwážnie roztropny« (1): Bo ftie ieden rodzi ftrogi drugi dobrotliwy/ ieden pyftzny drugi pokorny/ ieden hoiny drugi łákomy/ ieden opiły drugi trzeźwi/ ieden mądry á wważnie roftropny drugi záfie głupi á tępý á s przyrodzenia ni ocz niedbály *RejZwierc* 2v.

Szeregi: »baczny i (a) roztropny« = *callidus et disertus* *Mącz*; *rationabilis atque discretus* *JanStat* [*szyk* 4:2] (6): Wargi ftubtilne nie daleko odwiftle, człouieka roftropnego y we wftitkim bącznego znam(ionujá) *GlabGad* Ov; *Leop 1.Reg* 25/3; [*król rozkazał, aby przywiedziono*] *Młodźieniaftki* ná ktorzychby żadnego nákáżenia nie było/ piękne na weyzreniu/ y dowćipne ku wftelákiej mądroći y náuce/ á roftropne y bączne [*intelligentes cogitationem*]/ ktorzyby ftie zgodźili ku ftużbie ná krolewftkim dworze/ á iżby byli wćzeni piftmá y ięzyká Káldeyftkiego. *BibRadz* *Dan* 1/4; *Mącz* 322a; *SarnStat* 352, 929.

»roztropny a ćwiczoney« (1): ROzmáithe obyczáie mogá być wynáleżione od roftropnych á ćwiczoney ftprawiec *BielSpr* 25.

»mądry, (a, i) roztropny« = *sapiens et prudens* *HistAl*, *PolAnt* [szyk 15:1] (16): *OpecŻyw* 8v, 122; *HistJóz* B2; *FalZioł* V 31v; *HistAl* A8v; *MurzNT Matth* 11/25, *Luc* 10/21; *GroicPorz* hh3; *BibRadz Prov* 21/11, *Is* 5/21; *BielKron* 107v; *Mącz* 17a; Thákże y mądry á rofthropny człowiek/ gdy co rozważnego á ftátiecznego záczać ma/ pirwey ma vważyć łobie cel *RejZwierc* 22v, 2v; że łie człowiek tákowy mędrfzym y rofthropnieyfzym czyni nád BOgá. *CzechRozm* 215v; *SkarKazSej* 658a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»roztropny, (a) opatrny« [szyk 1:1] (2): KOth z łatinkiego [*mylna etymologia: cautus*] iakoby rofthropny á opatrny/ łełth zwierzę myfzam nieprzijasne *FalZioł* IV 6d; *BielSpr* 1. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»oprzątny a roztropny« (1): THákże y piwo máiac fwoy browar/ by teź dobrze połowicę do kárczmy dał á połowicę łobie zołtáwił/ teđy zá onę połowicę weźmie pieniądze łwoie. [...] wđdy oprzątny á rofthropny człowiek łnádnie łie wđdy y tym y owym podeprzeć może. *RejZwierc* 111.

»ostrzy a roztropny« (1): Włzák wiefz iż narod Polłki/ ácz powiedáią iż s przyrodzenia ostry á rofthropny łełt/ ále łnadź [...] *RejPos* 357.

»pochopny i roztropny« (1): *KłosAlg* A4 cf *roztropny w czym*.

»roztropny, (a, i teź) rozumny (a. dobrego rozumu, a. rozumem obdarzony)« [szyk 2:2] (4): *GlabGad* O8v; *Mącz* 90b, 216b; bo tho nadrołfłzy łkarb v káđdego/ iż łełt/ á iż człowiekiem rofthropnym á rozumem od BOgá obdárzony łełt. *RejZwierc* 97v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»stateczny, roztropny« (1): Włzákże teź Pániam Wdowom mieyfce záchowamy/ łełli łe w tym ftátieczne/ rofthropne/ vznamy. *BielSjem* 16. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»roztropny, uczony« [szyk 1:1] (2): Náuczay mąđrego á bęđdzie thym rofthropnieyfzy/ vcz łpráwiedliwego á bęđdzie tym vceńfzy. *BibRadz Prov* 9/9; *BielKron* 177. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

W przeni (2) :

Wyrażenie: »roztropne serce« [szyk 1:1] (2): Day z rofthropnym łercem chodzić w nich [*dniach naszymy*]/ gdyż łe krotkie znamy. *LubPs* T6v; Serce rofthropne [*cor intelligens*] łzuka vmieiętnośći/ ále vłtá łzalonych karmią łię głupłtwem. *BibRadz Prov* 15/14.

Przeni (11) : Bo Pánłtwu káđdemu cáłemu á rofthropnemu/ ktore łie ma ná fwey pilney pieczy/ nic żaden Krol łkázonymi obyczáymi łwymi łzkodźić nie może *MycPrz* II A4v.

Wyrażenia: »roztropna(-y) dusza (a. duszyca), duch« [szyk 4:1] (3:2): Bo by nie tá rofthropna dułzá w nim rządzilá/ łákazby tho bełtia ná włzem márna byłá. *RejWiz* 119v, 129v; *RejZwierc* 4 [2 r.], 113v.

»roztropne lata« = *dorosołć* (2): *GroicPorz* eev; Abowiem áczechmy w on czás mogli y łudziom y Rzeczypołpolitey wiecey łłużyć/ ále nie ták potrzebnie y nie ták rozważnie/ iáko iuż teraz przyłzedłfy ku rofthropnieyfzym łátam łwoim. *RejZwierc* 162v.

»roztropna natura« [szyk 1:1] (2): *PatKaz* III 132v; Ták náuczylá rofthropna náłurá Vrobić Szkutę zmyłnego Mázurá *KlonFlis* E4v.

Szeregi: »rozumny a roztropny« (1): ták iáko o onym Adámie czytamy/ iż wpuścił weń Pan ducha żywiącego/ to iest ducha rozumnego á roftropnego/ áby tu łwe to źwirzące ciało ták onym roftropnym duchem rządzil á łpráwował *RejZwierc* 4.

»roztropny a słusnie upomiarkowany« (1): Bo iefli w łobie obaczy gniew roftropne á łłufnie vpomiarkowane ciało/ iuz go łnádnie vłkromić może onemi miotłámi łufznemi co s cnoty á s powłcięgliwości robią. *RejZwierc* 73.

α. *W funkcji rzeczownika* (29) :

αα. »roztropny« (28) : Roftropny łzczęściu nie wierzy *BierEz* M, L3v; *Leop Ez* 27/9; Niebędziefz brał dárow/ gdyż y roftropne záflepiáią dáry *BibRadz Ex* 23/8; *BielKron* 81v, 90v; Roftropny ma pilno vpátrować co pod pokrywką wre. *RejZwierc* B, 84v; *BudBib Eccli* 19/26; *WisznTr* 23.

W przeciwstawieniach: »roztropny ... maluczki (a. mały, a. malutki) (5), nieuk, szalony« (7): *KromRozm II* p2v; Nieukowie łzaleństwo/ dzyedzicznie trzymáią/ A roftropni/ koronę náuki miewáią. *BielKom* B8v; Bogáctwá roftropnemu/ łą ku pocźciwości/ A zálie łzalonemu/ ku iego lekkości. *BielKom* B8v; *KrowObr* C; *RejPos* 287; *BialKaz* D4v; Dźiękuię tobie Oycze Pánie niebá y źiemie/ żeś te rzeczy zákrzył przed mądremi y roftropnemi/ á obiáwił ie málutkim. *WujNT Matth* 11/25.

Szeregi: »roztropny a baczny; roztropny z bacznym« (1;1): A ták w roftropnym á w bącznym iuz wźdy przyrodzenie zgoła włzytko ták záboleć nie może/ áby łie powłciągnąć nie miało od tego co mu nie przyłtoi. *RejZwierc* 73; *GrabowSet* Nv.

»mądry i (a) roztropny« = *sapiens et prudens Vulg* [szyk 5:1] (6): *KromRozm II* p2v; *KrowObr* C; *GrzegRóżn* K3; Dźiękuię tobye Boże Oycze Pánie niebá y zyemie/ iżeś zákrzył tháiemnice łwoie od mądrych á od roftropnych/ á obiáwił ie máluczkiem. *RejPos* 287; *BialKaz* D4v; *WujNT Matth* 11/25.

Personifikacja (8): Sącz ini dobrzi mężowie: ktorym imienia Roftropny/ Sprawiedliwy/ Mierny *ForCnR* A4, C2, C2v, C3 [2 r.], C4, Dv, E2v.

ββ. »roztropna« (1) : TAć [św. *Barbara*] to iest mądra oná Pánná/ á iedná z licźby roftropnych. *LatHar* 469.

b. *Inteligentny, pojętny* (1) : Docilis, Łatwy ku vczeniu Roftropny/ Dobrego poyęcia. *Mącz* 93b.

c. *Biegły w swoim zawodzie, doświadczony* (5) : Náuká lekarłtw Końłkich/ dobrze doświadczona od roftropnych Málztálérzow/ kowalow/ y roftuchárzow *SienLek* 164, 116v; Roftropny márynarz gdy łie ma puścić ná głębokości morłkie tedy opátruie źagle łwoie/ powrozy/ málzty/ y kotwice łwoie. *RejZwierc* 131v; *WujNT Luc* 12/42.

α. *W funkcji rzeczownika* (1) : Thěž gdy mu [koniowi] ząb wilczy wyroście/ łzukay roftropného coby ij znał *SienLek* 169v.

B. *O działaniach i cechach ludzkich* (113) :

a. *Dokonany przez roztropnego człowieka lub cechujący go, poprzedzony zastanowieniem, przemyślany* (106) : A dla tego ma około tego baba praczować/ aby temu łłufzną pomocz bez omiełzkania roftropną/ á vźyteczną dáć mogła. *FalZioł* V 25v; Boże łluby łą ty, aby człowiek gdy czo dobrego łlubeie panu bogu, aby ten łlub był roftropny, aby był dobrym vmyłem vcźynion.

WróbŻółt Sv; LubPs M4v marg; A o což fie tu iuż trofkác? owżzem pilnieyfa o tho fie ftárác/ áby to kiedykolwiek przidzie co powinnie przić ma/ przifzło z dobrjm rozmyflem z roftropnym poftánowieniem/ z wfpokoionym funnieniem á z boiáznią Bożą. RejZwierc 166; Mądre tedy to ieft w tey pieśni wżytkiey wiary w krotce wyznánie: vtwierzenie nádzieiey y náuká pokuty/ trzezwa y roftropna modlitwá/ nábożne á profte do Bogá ferce. SkarŻyw 358.

W połączeniu szeregowym (1): Consilia evigilata, Ocucone/ zbudzone rády/ to yeft dobrze mądre/ bączne á roftropne. Mącz 496b.

Wyrażenia: »roztropne baczenie (a. bacność, a. obaczenie)« [szyk 15:1] (16): Wfzákże to przełożonych roftropnieyfyey bączności niechay będzie poruczono. GroicPorz dd3; RejWiz A6, 9v, 16, 16v; RejZwierz 75v; RejZwierc A3v, 14v, 19, 65v, 66v (10).

»roztropna cnota, poczciwość, zacność« (1:1:1): A wżyway fwych czáfów w roftropney zacności. RejWiz 32; Tákżeć y człowiek mądry á bączny á roftropnemi cnotámi ozdobiony/ nie iednoć fobie dobry/ ále wielu ludziom cnoty iego á poćciwe obyczáie iego zázwdy fie przygodzić mogá. RejZwierc 71v, 103v.

»roztropne ćwiczenie« [szyk 8:2] (10): RejWiz 63, 88v, 90v, 100v, 118; RejAp AA4v; [Mądrość jest jak ozdobny ratusz w zacnym mieście.] A náuki pocćciwe/ á ćwiczenia roftropne fą iákoby gościńce do onego miáltá RejZwierc 14v; Z rozumu fławá á s fławy baczenie/ Czo wżytko fpráwi roftropne ćwiczenie. RejZwierc 214, 31v, 52.

»roztropny dowcip« (1): subactum ingenium, Roftropny dowćip. Mącz 6b.

»roztropna mądrość« (2): LubPs M4v; Czyńże fobie fyropek z roftropney mądrości/ A nie dáy fie vwodzić nikczemney chćiwości. RejWiz 79.

*»roztropna(-y, -e) myśl (a. rozmyśl, a. zmysl, a. myślenie)« [szyk 4:2] (6): Serce myflá roftropną podpárthe ieft [cor firmum in mente intellectus] iáko tynkowánie wapienne ktorym fćiany narownywiáią. BibRadz Eccli 22/20, *3; Abowiem gdyż tylko fą dwa rodzáie náfzego żywotá. Ieden fwobodny/ ktory wżyftek ná pokoiu á ná fpeculacyach/ to ieft roftropnych myfleniach zawiefzon ieft. KwiatKsiąż F4v; RejZwierc 54, 73, 162v.*

»roztropne obyczaje« (1): DRugá rofkofz może zwác/ kiedy zdrowe ciáło/ W roftropnych obyczáioch/ iz będye buiáło. Zdobiac ze wżąd fwe fpráwy/ pięknyemi cnotámi RejZwierz 134.

»roztropne(-y, -a) pohamowanie, pomiar, powściegliwość« (1:1:1): A wżákoż y w czytániu/ y w kázdey fpráwie fzkodá przyrodzeniu gwałtu czynić/ á w kázdey rzeczy dobrze ieft roftropnego pomiáru wżywác. RejZwierc 15, 79, 162.

»roztropny poftępek« [szyk 1:1] (2): ABowiem gdy iuż kto [...] fpráwuie fie cnotá á rozumem w kázdym roftropnym poftępku fwoim/ á iz to ludzie do niego obaczá/ iuż fie będzie kázdy ćifnął do przyiázni y do towarzyfstwa iego. RejZwierc 21; OrzJan 49.

»roztropna praca« (1): Roftropna pracá przy poćciwey fławie/ Ieft iáko przyfmák przy wdzięczney potráwie. RejZwierc 221.

»rada roztropna« (1): Mącz 496b cf W połączeniu szeregowym.

»roztropny rozum« = *ingenium Mącz* [szyk 5:1] (6): *GlabGad* P7v; *Mącz* 46b; Ale ku pocźciwemu żywotowi żadne nie łą náuki potrzebnieyſze/ iedno kthore łą rozumem roſtropnym á poważnemi cnotámi ozdobione. *RejZwierc* 13v, 71, 71v, 214.

»sąd roztropny« (1): Tákim łądem roſtropnym Solon był vczczony/ Iákimeſ ty od Bogá Oycze obdárzony. *SapEpit* B.

»roztropna ſłuſzność« (1): iákobychmy wźdy w roſtropney ſłuſzności ſpraw/ zwyczáiow/ y poſtępkow ſwych pocźciwie wżywać mogli. *RejZwierc* A3.

»roztropna sprawa (a. rozprawa)« (2): TO z dawná y fortunny/ dom [tj. *ród Latalskich*]/ y z dobrą ſławą/ Y w ſwych rzeczach ná wſzytkim/ z roſtropną roſprawą. *RejZwierc* 70; *RejZwierc* 161.

»roztropna ſtałość« (1): A czymże ſie bronić? Roſtropną ſtałością. *RejZwierc* 153.

»roztropne uważenie (a. rozważenie, a. rozważanie)« (16): A czymże ty chući náſze rozne/ á zwłaſzczá kthoreby były ſzkodliwe/ okroćić mamy? iedno rozumem á roſtropnym wważeniem? *RejZwierc* 12v, 25v, 73v, 76v, 77v, 80v (16).

Szeregi: »baczny a roztropny« (1): Tákie wſzytki znáki iáko wyſſzey námieniono zależą ná bącznym á roſtropnym vznániu Sędzięgo. *GroicPorz* hh4v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»mądry, (i) roztropny« (2): Táką wiarę mądrą/ y roſtropną/ Apoſtoł ſ. wſzędzie zálecał. *NiemObr* 89; Tych poſtępków ich mądrych roztropnych/ iefli ich náſzládować będziemy/ łácnio/ co nam ſłuży/ odpráwimy *OrzJan* 49. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nadobny a roztropny« (1): Ale gdy człówiek pomierny/ á nadobną á roſtropną pocźciwością od Pána obdárzony/ vmiárkowawłzy ſthaniczek ſwoy/ pomiernie á pocźciwie á pobożnie czałow ſwych wżywa *RejZwierc* 105v.

»ostry a roztropny« (1): Excellere ingenio, Oſtrzego á roſtropnieyſzego rozumu być. *Mącz* 46b.

»poważny a roztropny« (1): ſłáhcícowi pocźciwemu [...] nadobna wſpaniłość pomiernie ozdobiona nie wádzi/ [...] ktora ſie záwždy w powážney á roſtropney myſli ciągnie *RejZwierc* 54.

»roztropny i ſprawiedliwy« (1): Tak ze ony [*poddani*] przeciwko niemu [*królowi*]/ za roſtropne y ſprawiedliwe Panowanie/ iako tez nielubem y nielaſkawem fobie niewdziętność pokazowali *PaprUp* Av.

Iron. (1): Bo go wſłyłzyſz iefzcze w mięſopufty po oney roſtropney bieſiedzie/ á on ſobie dobrze tułzy/ iż nam dali Bog prętko poſt zbieży/ bo ná krothki dzień wyſzedł. *RejZwierc* 159.

α. *O wypowiedziach: przekonujący, zawierający mądre treści* (19) :

Wyrażenia: »roztropna mowa (a. wymowa)« [szyk 4:2] (6): *BielKom* B4; *BielKron* 107v, 131; *Declamatorius* – Do roztropnei mowi przinalezący. *Calep* 291b; Lecz y wſzytkim piękna zabawá doſtawanie mądrości/ y pámiętanie roſtropnych mow y przypowieſci y wykłádu ich. *SkarKaz* 80a; *ZbylPrzyg ktv*.

»roztropna (przy)powieſć« [szyk 5:1] (6): APOPHTEGMATA. To iefť. Krothkie á roſtropne powieſci/ człówiekowi pocźciwemu ſłuſznie należące *RejZwierc* 209, 210, 211, Aaa4v; Chwála z roſtropney powieſci pochodzi [*in enim sapientia dicitur laus*] *BudBib Eccli* 15/10; *SkarKaz* 80a.

»roztropna rada« [szyk 1:1] (2): Wzruſzą ſie myſli ludzkye ná hárdóć ná zwádę/ Opuſciwłzy y rozum y roſtropną rádę. *RejWiz* 128v; *BielKron* 17.

»rzecz roztropna« [szyk 2:1] (3): Serwius [...] wiele inych rzeczy Senatowi roftropną rzeczą przekładał/ ták o Rzeczypospolitey iáko o włafney. *BielKron* 103, 324, 326v.

»słowa (były) roztropne« [szyk 2:1] (3): *OpecŻyw* 2v; Bacząc iego zdradę Skánderbeg/ odpowiedział mu roftropnemi słowy/ mowiąc: [...] *BielKron* 242v; *RejZwierc* 210.

Szeregi: »roztropny a dworski« (1): Apophtegmatá zá onych stárych powážnych á vczonych ludzi zwano te słowá y powieści roftropne á dworskie *RejZwierc* 210.

»roztropny i pobożny« (1): Pamiętálicby wždy ná to że się Chistyyaninowi nie godzi/ y błędu nagrubżzego gwałtem podwráć/ ále tylko nápominaniem roftropnym y pobożnym/ thakże y przez cichość ku zbáwieniu przywodzić. *CzechEp* 43.

β. *O emocjach: zracjonalizowany, usprawiedliwiony, poparty rozumem* (5) : Roftropne żądanie pomfthy nád sprzećiwniki. *LubPs* N6 marg; ABowiem mądrego á pocćiwego człowieká gniew roftropny ná wiele się dobrych rzeczy y obroćić y przygodzić może. *RejZwierc* 77v, 77v marg, Bbb2; Wízákże Chryftus widząc proste ferce Piotrowe y ochotę czerstwey wnim ku sobie vprzeymośći/ y przetoż miłość iego roftropną czyniąc/ [...] vkazał mu chwałę niebieskiey rádości y zapłaty *SkarŻyw* 598.

b. *Wykonany przez biegłego w zawodzie, doświadczonego* (1) : kthoremu niedośćátkowi/ iest dofkonále lekárstwo/ roftropne wyięćie/ bes kthorego żaden záftárzáły kámién wybáwion być niemoże *SienLek* 105.

c. *Nauczający roztropności* (4) : Abowim wierz mi iż młode wychowánie roftropne siłą pothym obyczáiw dobrych ná stárość káždemu vmnożyć może. *RejZwierc* 7v; A ták pomierny gniew nie iestći gniew ále roftropne karánie á nápominánie/ áby się potym oni tego strzegli co im to należy/ á tym się karáli á vpomináli. *RejZwierc* 77v.

Wyrażenie: »roztropna rada« (1): Domowi [sławią Waszą Wysokość] s sławnych á zacnych spraw y przykłádow W.W. A postronni z roftropney á wważoney rády á przesthrzeżenia W.W. *RejZwierc* 119v.

Szeregi: »roztropny a pomierny« (1): A ták potrzebny iest gniew pocćiwego człowieká/ áby roftropnym á pomiernym nápominánim/ á czáfem też y pocćiwym karánim/ niszczył/ zácierał/ á ku dobremu końcowi przywodził ty sprafne wżeteczeństwá ludzkie. *RejZwierc* 78.

»roztropny a uważony« (1): *RejZwierc* 119v cf *Wyrażenie*.

d. *O dziedzinach nauki: związany z myśleniem, niezwiązany z praktycznym działaniem* (2) : ábowiem krolowie przerzeczeni [...] nie chowáli ná dworze swoim żadnego służy któryby był czego osobnego nie vmiał/ ták wolni/ kupni/ iáko kápłani/ bądź to w rycerskich rzeczach/ bądź w náukach/ tákież rzemieślech/ y inych rzeczach roftropnych *BielKron* 9.

Wyrażenie: »roztropna nauka« (1): *KwiatKsiąż* Iv cf *Szereg*.

Szereg: »roztropny a rozumny« (1): A Retorika tedy trzecia iest miedzy roftropnymi á rozumnymi naukami *KwiatKsiąż* Iv.

Synonimy: A. rozmyślny, rozsądny.

Cf **NIEROZTROPNY**